

Вітвицька С.С. Формування полікультурної компетентності магістрів освіти у процесі вивчення педагогіки вищої школи // Проблеми освіти: Збірник наукових праць. – Вип. 82. – Вінниця-Київ, 2015. – С. 42-45.

УДК 378.013(076.5)

*С.С. Вітвицька, д.пед.н., професор,
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАГІСТРІВ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

В статье анализируются понятия «культура», «поликультурное воспитание», «компетентность», «поликультурная компетентность», «формирование поликультурной компетентности»; освещение опыта формирования поликультурной компетентности будущих мастеров образования в процессе изучения педагогики высшей школы.

Ключевые слова: *культура, поликультурное воспитание, компетентность, поликультурная компетентность, формирование поликультурной компетентности в процессе изучения педагогики высшей школы.*

In the article analysed concepts «culture», «multicultural education», «competence», «multicultural competence», «forming of multicultural competence»; illumination of experience of forming of multicultural competence of future masters of education is in the process of study of pedagogics of higher school.

Keywords: *culture, multicultural education, competence, multicultural competence, forming of multicultural competence in the process of study of pedagogics of higher school.*

Нині, в умовах кризового соціуму, змінюється роль вчителя, викладача ВНЗ як організатора навчально-виховного процесу. Вищим навчальним закладам, школі потрібен педагог, вчитель, який би виконував свою роботу професійно. Такий педагог має поєднувати в собі вузьку спеціалізацію з широким світобаченням та системою психолого-педагогічних знань. Він готовий оволодівати новими методами і технологіями навчання й виховання і це дає йому впевненість у завтрашньому дні. Такий педагог стверджує оптимістичний підхід до дійсності, стійкий у стресових ситуаціях, соціалізується в умовах кризи. Він залишається для учня, студента важливим суб'єктом соціалізації. Для нього характерна висока загальна і професійна культура, сформована професійна та полікультурна компетентність.

В останнє десятиліття проблеми компетентності орієнтованої освіти розглядаються міжнародними організаціями – ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, Радою Європи, Організацією європейського співробітництва та розвитку,

Міжнародним департаментом стандартів, які узагальнили доробок педагогів з усього світу.

На тлі впровадження компетентнісного підходу в системі вищої педагогічної освіти України досліджено різні аспекти компетентності вчителя, а саме: професійна (Н. Глузман, І. Гришина, Л. Коваль, Є. Соф'янц, В. Стрельников, Л. Шевчук), педагогічна (В. Бездухов, Л. Большакова, Т. Добудько), психологічна (Н. Кузьміна, Н. Лісова, М. Лук'янова, Л. Мітіна, Н. Яковлева), загальнокультурна й етична (І. Котлярова, Л. Хоружа), комунікативна (К. Касярум, В. Кузовлев, Л. Петровська), життєва (І. Єрмаков, Л. Сохань), управлінська (Л. Оліфіра), міжкультурна (І. Бахов), полікультурна (К. Касярум). Різні аспекти формування компетентності майбутніх майстрів досліджували (І. Чистовська, Л. Кліх).

У сучасній педагогіці проблеми формування компетентності стали предметом дослідження В. Баркасі, І. Богданової, М. Нагач, О. Мамчич, Н. Кічук, О. Савченко, О. Палій. Теоретичним і методичним аспектом підготовки майбутнього вчителя до професійної діяльності у полікультурному середовищі присвячено наукові розвідки Р. Агадулліна, Р. Деоду, В. Баркасі, К. Блейка, А. Бойко, Л. Гончаренко, В. Кузьменка, А. Суценка та ін.

Аналіз досягнень у галузі компетентнісного підходу до підготовки педагогічних кадрів свідчить про наявність наукового підґрунтя для вирішення проблеми формування полікультурної компетентності майбутніх майстрів освіти.

Метою цієї статті, як складової нашого дослідження, є аналіз понять «культура», «полікультурне виховання», «компетентність», «полікультурна компетентність», «формування полікультурної компетентності»; висвітлення досвіду формування полікультурної компетентності майбутніх майстрів освіти у процесі вивчення педагогіки вищої школи.

Поняття «культура» є складним і багатоаспектним. Термін «культура» має латинське походження, означає обробка, опрацювання людиною чогось природного. Спочатку цей термін застосовується як «обробка землі». Але цей термін вже в давні часи мав і друге значення – культивування духу. Оратор, політичний діяч Риму Цицерон використовує цей термін для характеристики внутрішнього світу людини, говорячи про культуру душі.

У середньовіччі існувало поняття «розумова», «духовна» культура. В епоху Відродження в системі цінностей духовної культури включаються ідеї гуманізму.

Починаючи з ХУП століття, термін «культура» використовується вже більш широко: не тільки для визначення окремих напрямів, способів результатів діяльності людини, а й для того, що нею створене та існує поряд з природою. Вперше в такому тлумаченні цей термін застосовував С. Пуфендорф. Саме це твердження стало основою концепції І. Гердера, який вважав, що культура є продуктом діяльності людей та одночасно стимулом їх подальшого розвитку. В його концепції розвитку людства культура виступає в якості «другого народження» людини. Він стверджує: яка традиція виховання, такою і стає людина, її образ.

На основі теоретичного аналізу наукової літератури встановлено, що феномен «культури» багатозначний, відрізняється складністю та багатоваріантністю. Незважаючи на велику кількість визначень поняття «культура» можна виділити такі основні положення: сутність культури – гуманістична, людино творча, яка полягає в конкретизації загальнолюдських цінностей стосовно кожної людини; продуктом і одночасно творцем культури є людина; головним джерелом культури є діяльність людини; культура включає в себе способи і результати діяльності людини; культура розглядається як механізм, що регламентує і регулює поведінку та діяльність людини, а саме людина є її носієм і ретранслятором, тобто культура – специфічно людський спосіб буття, котрий визначає весь спектр практичної і духовної активності людини, її можливі взаємодії з навколишнім світом і собою.

Людина культури – особистість творча, яка постійно розмірковує, мислить альтернативно, незадоволена одержаними здобутками, володіє розвинутим прагненням до творіння. Людина культури – це незалежна особистість, котра здатна до самовизначення в світі культури. Самостійність суджень у поєднанні з повагою до поглядів інших людей, почуття самоповаги, здатність орієнтуватися у світі духовних цінностей в оточуючому середовищі, уміння приймати рішення і нести відповідальність за свої вчинки, здійснювати самостійний вибір змісту своєї життєдіяльності, стилю поведінки, способів свого розвитку.

Тільки у культурному середовищі можуть сформуватися спеціалісти, здатні вільно і широко мислити, створювати інтелектуальні цінності, яких завжди потребує суспільство взагалі і школа, ВНЗ зокрема.

Надаючи великого значення рідному слову в розвитку культури народу Тарас Григорович Шевченко писав: «Щоб наша правда не пропала, щоб наше слово не вмирало...».

Проте культуру можна сприймати й у іншому тлумаченні. «Культура – це цінності в системі поведінки, засвоєння яких дозволяє окремим індивідам і групам усвідомлювати навколишній світ і діяти в ньому» [3, с. 210].

Саме культура є підґрунтям формування особистості вчителя, його полікультурної компетентності. Ще у Великій Хартії університетів в 1838 р. в Сорбоні, для об'єднання всіх університетів було проголошено: вища школа є інститутом відтворення та передачі культури.

Отже, особливої актуальності саме сьогодні набуває теза «Від людини освіченої – до людини культури», що означає відродження національної інтелігенції, створення внутрішніх передумов для розвитку творчої індивідуальності, формування та розвиток полікультурної компетентності майбутніх майстрів освіти.

Величезної уваги надавав І. Огієнко питанню творення української культури. «Сила народу – в силі його культури» [4, с. 139], – наголошував він. Учений намагався довести важливість духовної культури в житті кожного народу, зокрема українського. «Духовна культура – це інтелектуальний стан народу, його розвиток всенародного розуму: його науки, віри, переконань,

звичаїв, етики та ін.») [4, с. 130]. Вона відіграє провідну роль у творенні національної еліти. «Духовна культура творить з людини найдосконалішу одиницю» [4, с. 131], – переконливо доводив вчений.

«Культура – наша давня, велика, оригінальна, самостійна, і серед слав'янських народів посідає почесне, одне з перших місць – писав І. Огієнко. Він був переконаний, що чим вище культура людей, тим могутніша держава. І тому переконливо доводив, що завданням кожного батька і вчителя є виховання у дітей змалку національної духовної культури. «Національна свідомість, що росте з національної духовної культури, це найміцніший ґрунт для самостійного життя народу» [2, с. 132]. У проповіді «Творімо українську культуру всіма силами нації!» І. Огієнко, крім проблем духовності, порушує питання про плекання культурної інтелігенції, питання про необхідність існування наукових періодичних журналів, які б мали своєю метою висвітлювати не тільки розвиток національної науки, але й процес плекання рідної культури. Такі журнали, на його думку, здатні привчати інтелігенцію до черпання аргументів і фактів, поданих у статтях відомих авторів, і до застосування їх у щоденній практиці, бо «...тільки ж національно свідомі інтелігенція становить родючий ґрунт для національного зросту цілого народу» [4, с. 134] – проповідував учений.

Полікультурне виховання – процес цілеспрямованої соціалізації учнів, що передбачає оволодіння особистістю системою національних і загальнокультурних цінностей, комунікативних і емпатійних вмінь, що дозволяють школяреві здійснювати міжпредметну взаємодію і виявляти розуміння інших культур, а також толерантність стосовно інших носіїв [5, с. 366]. Полікультурне виховання забезпечує на когнітивному рівні засвоєння взірців і цінностей національної і світової культури, культурно-історичного і соціального досвіду різних країн і народів на ціннісно-мотиваційному рівні – формування соціально-установчих і ціннісно-орієнтаційних схильностей учнів до інтеркультурної комунікації й обміну, а також розвиток толерантності і емпатії стосовно інших країн, народів, культур та соціальних груп; на діяльнісно-поведінковому рівні – активну соціальну взаємодію з представниками різних культур при забезпеченні власної культурної ідентичності [5, с. 366-367]. Завдання ВНЗ полягає у тому, щоб організувати досвід полікультурної діяльності, полікультурної поведінки, сприяти формуванню у студентів переконань і почуттів.

Всі основні види діяльності – учіння, праця, громадська робота, спорт, туризм – сприяють розв'язанню цього завдання, якщо вони мають загальнокультурну і національну спрямованість. У процесі учіння, оволодіння ЗУН педагогіки вищої школи формуються, перш за все, мотиви до вивчення національної культури та культури інших народів. Цьому сприяє вивчення теми «Педагогічна культура», де студенти піддають емоційно-моральній оцінці становленню понять «культура», «професійна культура», «духовна культура», «педагогічна культура», «полікультурне виховання», «полікультурна компетентність». У процесі вивчення теми «Соціально-історичні характеристики становлення вищої педагогічної школи»

розглядається історія становлення педагогічної, загальної, професійної культури майбутнього педагога, дається порівняльний аналіз та характеристика цих понять. Вивчення теми «Вища педагогічна освіта за кордоном» дозволяє ознайомити магістрантів з культурою інших народів, розкрити сутність полікультурної компетентності та сприяти її формуванню.

У навчальній діяльності магістранти засвоюють головним чином змістовий бік поняття полікультурної компетентності, який, на нашу думку, включає такі компоненти: когнітивний (знання про культуру України та культуру інших народів; знання моральних норм і правил культурної поведінки, запроваджених у суспільстві; знання різних способів комунікації, володіння декількома мовами; засвоєння вимог щодо зовнішнього вигляду); операційно-діяльнісний (уміння будувати взаємостосунки з представниками інших національностей, колегами, учнями; уміння критично оцінювати себе та інших; уміння діяти в різних ситуаціях); особистісний (відповідальність, почуття власної гідності, толерантність, позитивне ставлення до світу, саморозвиток).

На семінарських заняттях з педагогіки вищої школи практикуються інтерактивні методи навчання (мікрофон, снігова куля, дискусії, електронні дискусії, інтернет-конференції, конференції в режимі on-line, моделювання різних ситуацій спілкування тощо).

Семінарські заняття з педагогіки проводяться в формі дебатів, судів, дискусій, ігор – драматизацій, сюжетно-рольових та ділових ігор.

На період проходження педагогічної практики магістрантам пропонуються індивідуальні завдання: підготувати і провести бесіди серед учнів «Що таке расизм», «Що таке шовінізм», «Що таке антисемітизм», «Що таке фашизм», «Що таке націоналізм», «Що таке толерантність і толерантна поведінка» тощо. В процесі педагогічної практики студенти проводять з учнями сюжетно-рольові ігри: «В країні ввічливих людей», «В гостях у друзів Великої Британії, Німеччини, Польщі» тощо.

Означені форми та методи роботи в процесі вивчення педагогіки вищої школи сприяють розвитку у майбутніх магістрів освіти полікультурної компетентності, готують їх до професійної діяльності в умовах інтеграції України у світовий освітній та інформаційний простір, формують мобільність та здатність працювати та діяти в нових соціокультурних обставинах, створюють широкий спектр можливостей обміну професійним досвідом з представниками інших культур.

Література:

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: підручник / С.С. Вітвицька. – Вид. 3-тє випр. і доповн. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – 400 с.
2. Любар О., Федоренко Д. Історія педагогічної думки і освіти в Україні: Дохристиянський період. – К., 1993. – Ч. 1 – С. 132.
3. Ми – громадяни України: Навчальний посібник з громад. освіти для 9 (10) кл. серед загальноосвітніх навч. закл. / О. Пошетун, О. Дем'янчук, І.

Ігнатова та ін.) / За заг ред. О. Пометун. – Вид. третє, доповнене. – Львів: НВФ, Українські технології, 2003 – 256 с.

4. Митр Іларіон. Мої проповіді. – Вінніпег, 1973 – С. 134-139.

5. Семен Гончаренко. Український педагогічний енциклопедичний словник. Вид. 2-ге, доповн. – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 552 с.